

CLASSIFICATION OF THE PROGRESS SYMPTOMS OF CITIES IN TURKEY, BY USING THE FACTOR ANALYSIS METHOD, AS A PART OF THE POLICIES OF REGIONAL DEVELOPMENT

Burcu Kılınç SAVRUL* Kübra İLERİ**

* Doç.Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, kilincburcu@hotmail.com

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, kubra_ileri17@hotmail.com

Received Date:16.05.2020, Revised Date:19.06.2020, Accepted Date:07.07.2020

Copyright © 2020 Burcu Kılınç SAVRUL, Kübra İLERİ. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

The fact of regional development is an phenomenon that increase gradually. From past to present, people care about regional development and study on it both in the world and in our country. To serve this purpose, development agencies were established, structural fund was supplied by European Union, and development policies were made. In this way, the regional development differences were tried to reduce to minimum.

Accordingly, the aim of this study is to define the level of socio-economic development in 81 cities by using the datas from 2016. Results obtained and the results of the study done in 2012 will be compared. Previously, by taking into consideration the funds supplied to our country with the help of European Union and structural fons, the effect to development of cities were tried to observe. During evaluation and interpretation stage Factor Analysis was used. As a result of this econometric analysis the socio-economic level of our 81 cities were revealed and development rankings came up. In this study, to determine the underdevelop areas in Turkey 38 socio-economic factors of 81 cities were used. Ranking shows while first ten developed cities are respectively Istanbul, Ankara, Izmir, Antalya, Bursa, Konya, Kocaeli, Mersin, Muğla and Adana, the last 10 cities are back to front Ardahan, Tunceli, Mus, Hakkari, Kars, Iğdır, Bingol, Ağrı, Sırnak and Bitlis. When we compare the 2016 rankings with the 2012 ones, it is seen that 31 cities improved, 44 cities degraded and 6 cities remained same.

Keywords: Regional development, Funds by EU, Development agencies, Factor analysis

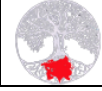
JEL-Classification: B22, C22

BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DE FAKTÖR ANALİZİ YÖNTEMİYLE İLLERİN KALKINMA GÖSTERGELERİNİN SINIFLANDIRILMASI

ÖZET

Bölgesel kalkınma olgusu önemi giderek artan bir olgudur. Geçmişten günümüze hem dünya da hem ülkemizde bölgesel kalkınmaya önem verilmiş ve bu alanda çalışmalar yapılmıştır. Bu amaca hizmet etmesi için kalkınma ajansları kurulmuş, Avrupa Birliği'nden yapısal fonlar sağlanmış ve kalkınma politikaları hazırlanmıştır. Bu şekilde ülkemiz de bölgesel gelişmişlik farkları en az indirilmeye çalışılmıştır.

Bu doğrultuda bu çalışmanın amacı 2016 yılındaki veriler ile 81 ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini belirlemektir. Elde edilen bu sonuçlar ile 2012 yılında yapılan çalışmanın sonuçları karşılaştırılacaktır. Daha önceden Avrupa Birliği ve yapısal fonlar aracılığı ile ülkemize sağlanan kaynaklar göz önüne alınarak kalkınma politikaları aracılığı ile Katılım Öncesi Mali Yardım miktarları da dikkate alınarak yapılan yardımlar ile illerin gelişmişliklerine etkisi gözlenmeye çalışılmıştır. Yapılan araştırmaların değerlendirilmesi ve yorumlanması

aşamasında Faktör Analizi (FA) Yöntemi kullanılmıştır. Bu ekonometrik analiz sonucunda 81 ilimizin sosyo-ekonomik düzeyi ortaya konmuş ve gelişmişlik sıralamaları ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, Türkiye'deki az gelişmiş bölgeleri belirlemek için 81 ile ait 38 adet sosyo-ekonomik değişken kullanılmıştır. Yapılan sıralamasında en gelişmiş ilk on il sırasıyla İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Bursa, Konya, Kocaeli, Mersin, Muğla, Adana iken; en sonda yer alan on il sondan başa doğru sırası ile Ardahan, Tunceli, Muş, Hakkari, Kars, Iğdır, Bingöl, Ağrı, Şırnak ve Bitlis'dir. 2016 sıralamasında 2012 sıralamasına göre 31 il de sıralamada ilerleme olmuş, 44 il de sıralamada gerileme kaydetmiş ve 6 ilin de konumu değişmemiş sabit kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel kalkınma, AB Mali Yardımları, Kalkınma Ajansları, Faktör analizi
JEL-Sınıflama: B22, C22

1.GİRİŞ

Bölge ve kalkınma kavramları ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasi yapısı için önemli kavramlardır. Bölge kısaca bir alan ve mekan iken kalkınma da ilerleme ve refah seviyesinin artırılması olarak ifade edilebilir. Bir ülkede bölgeler arasında ekonomik ve sosyal farklar bulunabilir. Bölgesel kalkınma; ülke genelinde bulunan bölgelerin, dünya ve başka bölgeler ile etkileşimi ile oluşan, katılımı ve sürdürülebilir olmayı esas ilke kabul eden ve insan kaynağı ve verimliliğin artırılması ile bölgenin ekonomik gücünü arttırmayı hedefleyen çalışmalardır. İlk olarak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bölgeler arasında dengesizlik sorunu gündeme gelmeye başlamıştır. Bölgesel kalkınma kavramı ise iktisat literatürüne İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra girmiştir. Türkiye'de bölgesel politikalar ilk kez 1960'lı yıllarda gündeme gelmiştir. Ülkenin bölgesel farklılıklarını azaltmak ve ülke ekonomisini geliştirmek için 1963 yılıyla başlayan ve bölgesel kalkınmayı esas alan planlı dönemle ülkede beş yıllık ulusal kalkınma planları hazırlanmıştır. AB'ye adaylık süreci ile bölgesel farklılıkları azaltıcı çalışmalar yapılmıştır. 2001 yılından itibaren de Türkiye yasal bazı düzenlemeler ile AB'nin istemiş olduğu bölgesel politikalara uyum sağlamaya çalışmıştır. 2002 yılında kabul edilen yasa ile NUTS bölgeleri oluşturulmuştur. 2004-2006 yıllarını kapsayan mali yardım yapılacak öncelikli alanları belirlemek için 2003'de Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖUKP) onaylanmıştır. Bu kapsamda Düzey 2 bölgelerinde bölgesel kalkınma programları ile sınır ötesi işbirliği programları uygulanmaya başlanmıştır. Bu kalkınma programları; Doğu Anadolu Kalkınma Programı; GAP Bölgesel Kalkınma Programı; T82: Çankırı, Kastamonu, Sinop, TR83: Amasya, Çorum, Samsun, Tokat, TRA1: Bayburt, Erzincan, Erzurum; TRA2: Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars, TR72: Kayseri, Sivas, Yozgat, TR52: Konya, Karaman, TRB1: Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli; TR 90: Gümüşhane, Ordu, Trabzon, Rize, Giresun, Artvin Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programları; Türkiye- Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı ve Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı şeklindedir.

AB, bölgesel kalkınma politikaları kapsamında birliğin bütçesinden az gelişmiş bölgelere yardımlar yapmaktadır. Avrupa Birliği'nin ilk yıllarda bölgesel dengesizlikleri giderecek araçlar sınırlı iken daha sonra fonlar oluşturulmuş ve bölgesel örgütler kurulmaya başlanmıştır. Bölgesel sınırlar belirlenmiş, yasal ve kurumsal olan AB'nin bölgesel politika yönetiminden sorumlu Bölgesel Kalkınma Ajansları kurulmuştur.

Çalışmada bölge ve bölgesel kalkınma kavramlarından bahsedilmiş, Türkiye'de bölgesel kalkınma politikaları ve bölgesel kalkınma ajansları ile ilgili bilgi verilmiştir. Son kısımda da Türkiye'de 2016 yılı illerin gelişmişlik sıralaması FA yöntemiyle elde edilmiş ve Türkiye-AB Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları çerçevesinde desteklenen illerin, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması karşılaştırması yapılmıştır.

2. BÖLGE VE BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMLARI

Bölge kavramı tanım olarak da içerik olarak da dönemler açısından farklılık gösterse de alan anlamında çok boyutlu, anlamlı ve sınırlarının çizilmesi zor olan bununla birlikte dünyada ve ülkemiz de tam olarak açıklığa kavuşmuş bir kavram değildir. Bölge kavramı üzerine kavram tartışması vardır. Bölgesel çalışmalar yapılırken daha çok fiziki durum, doğal kaynaklar, insan kaynakları, nüfus yapısı, ekoloji, iktisadi kalkınma, çevre, şehircilik ve planlama ile o alanın tarih ve sosyo-kültürel unsurlarını dikkate alan çalışmalar yapılmaktadır (Sevinç,2011: 38).

Bölgesel kalkınma dış yatırımları bölgeye çekme ve istihdam yaratacak sanayi yatırımlarının, iş gücü, sermaye ve toprak ile birlikte bölgeye değer katmasıdır yani bölgeyi geliştirmesidir. Bölgesel kalkınma teorisine baktığımızda; 1957 yılında G. Myrdal'ın tarafından yayınlanan Ekonomik Teori ve Azgelişmiş Bölgeler ve 1958 yılında A. Hirschman'ın tarafından yayınlanan Ekonomik Gelişme Stratejisi gibi yayımlarla, bölgesel kalkınma bir bilim alanı olmuştur (Malecki,1991: 25).

Bölgesel kalkınma; ülke genelinde bulunan bölgelerin, dünya ve başka bölgeler ile etkileşimi ile oluşan, katılımı ve sürdürülebilir olmayı esas ilke kabul eden ve insan kaynağı ve verimliliğin artırılması ile bölgenin ekonomik gücünü arttırmayı hedefleyen çalışmalardır. Bölgesel kalkınma, ekonomik kalkınmanın hem bir ürünü hem de bir aşaması olarak değerlendirilir. Bölgesel kalkınma ekonomik kalkınmanın ürünü olduğunda, bölge içindeki iş alanlarının, refah seviyesinin, yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi, yatırım hacminin arttırılmasını ifade eder. Sanayi imkanlarının belirli bölgelerde toplanması ile oluşan eşitsizliği yok etmek, sanayileşme alanının her aşamasında gelişmemiş bölgelerin sanayisi geliştirilerek gelişmiş bölgeler düzeyine çıkarılması ve ülke genelinde adaletli bir dağılımın sağlanması da hedeflenmektedir. Belirlenen yerlerde ve sektörlerde yatırım miktarları arttırılarak bu yörelerde ekonomik açıdan kalkınmanın sağlanması istenmektedir (Kaya,2009: 7).

3. TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Türkiye'de 1960'dan sonra planlı döneme geçiş sonrası, ülkenin her bir bölgesindeki farklı kaynakları faaliyete geçirmek için, ülkenin ekonomik kalkınmasına katkı sunacağı düşünülen farklı planlar hazırlanmış ve uygulama-izleme görevi de Devlet Planlama Teşkilatı'na (DPT) verilmiştir. Tüm çalışmalara bakıldığında kalkınmada öncelikli yöreleri (KÖY) esas alan destek uygulamaları, yatırımlarda devlet yardımları, organize sanayi bölgeleri politikası, kırsal kalkınma projeleri ile birlikte yürürlüğe konulan planlar, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve hedeflere ulaşma da istenilen etkiyi gösterememiştir. Uygulamaya konan çeşitli bölgesel kalkınma projelerinden Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) dışında olanlar geniş uygulama şansı yakalayamamıştır (Bahar, 2007: 10). 1960 yılından sonra Türkiye'nin plan bölgelere ayrılmasında, üç farklı sınıflandırma yapılmıştır (İldırar,2004: 165).

AB Türkiye'yi 1992'de yapılan Helsinki zirvesiyle aday ülke olarak kabul etmiştir. Aday ülke olduğundan AB'ye üye ülkelerin sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmaktadır. Üye ülkeler de bölgesel düzeydeki sosyal ve ekonomik sorunlara bölgesel politikalar geliştirebilmek amacıyla çeşitli ölçülerde bölgesel istatistiklere gereksinim duyulmaktadır. Bu gereksinim de NUTS ile sağlanmıştır. Ülkemizde ise Katılım Ortaklığı Belgesi imzalanarak gerekli şartları yerine getirmek için ulusal program hazırlanmıştır. 2001 yılında program gereği istatistiki bölgelerin saptanmasına başlanmıştır. Bölgeleri oluşturmak için de Devlet İstatistik Enstitüsü ve İçişleri Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı görevlendirilmiştir. 2001 yılında da TÜİK ve DPT tarafından hazırlanan İBBS raporu Bakanlar Kurulu'nun kararı ile 22 Eylül 2002 tarihin

de Resmi Gazetede yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu çerçevede, 2002 yılında İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması çalışması yapılmıştır (Songül vd.,2013: 77).

İBBS (İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması) hazırlanması ile Ülkemizde 12 tane Düzey 1 (NUTS 1), 26 tane Düzey 2 (NUTS 2) ve 81 tane Düzey 3 (NUTS 3) bölge birimine ayrılmıştır. Düzey 2'lerin oluşturulmasında kültürel, ekonomik, sosyal ve coğrafi yapı benzerlikleri olan birimlerin bir araya getirilmesi ön görülmüştür. Ülkemizde Düzey 2 ve Düzey 1 seviyelerine karşılık gelecek bir idari bölünme söz konusu değildir. Bu nedenle bu sorunu çözmek amacıyla Düzey 3'de yer alan iller gruplandırılarak, Düzey 1 ve Düzey 2 seviyelerinin belirlenmesi yoluna gidilmiştir (Çamur ve Gümüş,2005: 154).

Tablo 1: Türkiye'nin İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması

Düzey 1 Bölgeleri	Düzey 2 Bölgeleri	Düzey 3 Bölgeleri	
TR Türkiye			
TR1 İstanbul	TR10 İstanbul	TR100 İstanbul	
TR2 Batı Marmara	TR21	TR211 Tekirdağ	
		TR212 Edirne	
		TR213 Kırklareli	
	TR22	TR221 Balıkesir	
		TR222 Çanakkale	
TR3 Ege	TR31 İzmir	TR310 İzmir	
	TR32 Aydın, Denizli, Muğla	TR321 Aydın	
		TR322 Denizli	
		TR323 Muğla	
	TR33 Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	TR331 Manisa	
		TR332 Afyonkarahisar	
		TR333 Kütahya	
		TR334 Uşak	
	TR Doğu Marmara	TR41 Bursa, Eskişehir, Bilecik	TR411 Bursa
			TR412 Eskişehir
TR413 Bilecik			
TR42 Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova		TR421 Kocaeli	
		TR422 Sakarya	
		TR423 Düzce	

		TR424 Bolu
		TR425 Yalova
TR5 Batı Anadolu	TR51 Ankara	TR510 Ankara
	TR52 Konya, Karaman	TR521 Konya
		TR522 Karaman
TR6 Akdeniz	TR61 Antalya, Isparta, Burdur	TR611 Antalya
		TR612 Isparta
		TR613 Burdur
	TR62 Adana, Mersin	TR621 Adana
		TR622 Mersin
	TR63 Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	TR631 Hatay
		TR632 Kahramanmaraş
		TR633 Osmaniye
	TR7 Orta Anadolu	TR71 Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
TR712 Aksaray		
TR713 Niğde		
TR714 Nevşehir		
TR715 Kırşehir		
TR72 Kayseri, Sivas, Yozgat		TR721 Kayseri
		TR722 Sivas
		TR723 Yozgat
TR8 Karadeniz		TR81 Zonguldak, Karabük, Bartın
	TR812 Karabük	
	TR813 Bartın	
	TR82 Kastamonu, Çankırı, Sinop	TR821 Kastamonu
		TR822 Çankırı
		TR823 Sinop

	TR83 Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	TR831 Samsun
		TR832 Tokat
		TR833 Çorum
		TR834 Amasya
TR9 Doğu Karadeniz	TR90 Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	TR901 Trabzon
		TR902 Ordu
		TR903 Giresun
		TR904 Rize
		TR905 Artvin
		TR906 Gümüşhane
TRA Kuzeydoğu Anadolu	TRA1 Erzurum, Erzincan, Bayburt	TRA11 Erzurum
		TRA12 Erzincan
		TRA13 Bayburt
	TRA2 Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	TRA21 Ağrı
		TRA22 Kars
		TRA23 Iğdır
		TRA24 Ardahan
TRB Ortadoğu Anadolu	TRB1 Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	TRB11 Malatya
		TRB12 Elazığ
		TRB13 Bingöl
		TRB14 Tunceli
	TRB2 Van, Muş, Bitlis, Hakkari	TRB21 Van
		TRB22 Muş
		TRB23 Bitlis
		TRB24 Hakkari
TRC Güneydoğu Anadolu	TRC1 Gaziantep, Adıyaman, Kilis	TRC11 Gaziantep
		TRC12 Adıyaman
		TRC13 Kilis

	TRC2 Şanlıurfa, Diyarbakır	TRC21 Şanlıurfa
		TRC22 Diyarbakır
	TRC3 Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	TRC31 Mardin
		TRC32 Batman
		TRC33 Şırnak
		TRC34 Siirt
Toplam:12	26	81

Kaynak: (TÜİK,2013: 10).

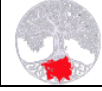
Türkiye’de bölgesel politika alanında faaliyet gösteren kurumlar; bölge gelişimine yönelik politikaları merkezi yönetim ve buna bağlı kurumlar yürütmektedir. Bu kurumsal yapının ilk kademesinde Meclis ve Hükümet yer almaktadır. İkinci kademe; DPT ile çeşitli kamu kurum ve kuruluşları, üçüncü kademe ise bazı bankalar, kooperatifler, konfederasyonlar ve yerel yönetim birlikleri bulunmaktadır (İldırar, 2004: 188).

Tablo 2:Toplam Kamu Yatırım Harcamalarından En Fazla ve En Az Yatırım Alan İller

En Fazla Kamu Yatırımı Alan İller		En Az Kamu Yatırımı Alan İller	
İl	(Bin TL)	İl	(Bin TL)
İstanbul	8 220 294	Gümüşhane	121 868
Ankara	4 534 169	Düzce	117 807
İzmir	1 762 975	Tunceli	116 572
Diyarbakır	1 369 143	Iğdır	111 859
Konya	1 225 040	Kırşehir	107 085
Mardin	1 120 049	Bayburt	106 604
Antalya	923 840	Bilecik	100 168
Bursa	768 695	Kilis	93 577
Şanlıurfa	655 129	Ardahan	79 214
Adana	642 957	Yalova	68 298

Kaynak: www2.kalkinma.gov.tr

Tabloya bakıldığında; belirtilen yılda kamu yatırımlarından en fazla pay alan il İstanbul, en az pay alan il ise Yalova ilidir. İstanbul ilinden sonra sırasıyla en çok yatırım alan iller; Ankara, İzmir, Diyarbakır, Konya, Mardin, Antalya, Bursa, Şanlıurfa, Adana ili’dir. Yalova’dan sonra en az yatırım alan iller ise sırasıyla; Ardahan, Kilis, Bilecik, Bayburt, Kırşehir, Iğdır, Tunceli, Düzce, Gümüşhane ilidir.

Türkiye, BKA kavramını ilk kez AB'ye aday üyeliğinin netleştiği 1999 yılında Helsinki Zirvesi de tanışmıştır. Daha sonra politika kapsamında mali destek ve yapısal araçlar konusunda destek ülkemize sağlayabilmek amacıyla Avrupa Birliği, tam üyelik müzakerelerin de yapmamız gereken çalışmaları Katılım Ortaklığı Belgelerinin de orta vadede yapılması planlanan işler kapsamında belirtmiştir (Erçin,2004: 28). Buna bağlamda, Avrupa Birliği komisyonun hazırladığı katılım ortaklığı belgesinin Avrupa Birliği bakanlar konseyinin kabulü ve buna paralel olarak Türkiye'nin hazırlayacağı bir ulusal programın benimsenmesi gerekli olmuştur. Böylece 8 Kasım 2000 yılında katılım ortaklığı belgesi hazırlanmış daha sonra 4 Aralık da AB bakanlar konseyi tarafından da kabul edilmiştir. Türkiye'nin sunması planlanan Ulusal Program ise 19 Mart 2001 yılında kabul edilmiştir (Koç,2004: 25).

Türkiye, daha sonra kurallara uygun olarak kısa vadede Türkçede İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) olan NUTS sistemini 22 Eylül 2002'de Bakanlar Kurulu kararı ile kabul etmiştir. NUTS sistemi, üye ülkeler bölgeler arası eşitsizliği gidermek ve ihtiyacı olan bölgelerin fonlardan pay almasını sağlamak amacıyla Avrupa İstatistik Enstitüsü tarafından bölgeleme sistemi oluşturulmuştur. Sistemde her bölgeye ait verileri karşılaştırılabilmek ve bölgeler arası farkın belirlenebilmesi hedeflenmiştir. Sistem, NUTS (No-menclature of Territorial Units for Statistics-İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması-İBBS) olarak adlandırılmaktadır. NUTS sınıflandırmasının temel amaçları; bölgesel istatistiklerinin toplanıp geliştirilmesi, uyumlaştırılması ve sosyo-ekonomik analizlerinin yapılmasıdır. 1961'de Komisyon tarafından Bölgesel Ekonomiler konusunda düzenlenen Brüksel Konferansı'nda NUTS-2 bölgeleri, politikaların hayata geçirilmesi için ana bölgeler olarak belirlenmiştir. NUTS-1'ler ise, sosyo-ekonomik bölgeler olarak ifade edilmekte, birlik çapındaki bölgesel politikaların analizinde kullanılmaktadır. NUTS-3'e baktığımızda ise karmaşık ekonomik politikaların analizi açısından küçük olduğundan ihtiyaç olan yerlerde sorunları belirlemek ve böylece bölgesel tedbirlerin alınması açısından önemli olmaktadır (Çamur ve Gümüş, 2005: 147).

NUTS sistemi aslında beş düzeyli hiyerarşik bir sınıflandırmadır. Bunların üçü bölgesel düzeyde, iki tanesi yerel düzeydedir. Bu sistem içerisinde ülkeler önce en büyük alanları oluşturan NUTS-1 bölgelerine ayrılmış, daha sonra onlarda kendi içlerinde NUTS-2 bölgelerine, bunlarda kendi içinde NUTS-3 bölgelerine ayrılmıştır. Bu üçü alanı kapsadığı için bölgesel, diğer iki tanesi (NUTS-4 ve NUTS-5) yerel yönetimleri kapsadığı için yerel kademeler olarak kabul görmüştür. Bu sınıflandırma ile birlik bölge istatistiklerinin elde edilip geliştirilmesi ve uyumunun sağlanması, bölgelerin sosyo-ekonomik yapısının ortaya konması ve bölgesel politikalarının çerçevesinin belirlenmesi sağlanacaktır. Mayıs 2004 yılından sonra 10 Orta ve Doğu Avrupa ülkesinin bölgelerinin bu sisteme dahil edilmesiyle, yeni üye olan ülkeler açısından da belirtilen amaçların sağlanması ile bölgesel istatistiklerin hepsinde uyumlaştırılma sağlanmıştır. Bu şekilde, bir ülkenin sınırında başlayıp diğer ülkenin sınırları içinde devam eden bölgelerin gelişmişlik düzeyleri bakımından farklı sınıflarda değerlendirilmesi veya bir üye açısından az gelişmiş olarak değerlendirilen bir bölgenin başka bir ülkede farklı biçimde değerlendirilmesi engellenmiş olmaktadır. Başka bir ifadeyle NUTS sistemi bölgesel yardımların ülkeler arasında daha adil ve objektif dağılımını sağlamaya yönelik bir sistemi ifade etmektedir. Ayrıca bu sistem bölgesel kalkınmanın sağlanmasında ve diğer devlet yardımlarının yanı sıra, altyapı yatırımları gibi kalkınma açısından önemli plan ve programlarda da kullanılmaktadır (Bozdoğan,2008: 196-197).

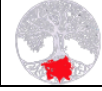
Türkiye AB kaynaklarından ve fonlarından yararlanabilmek için NUTS sistemini oluşturmak zorundadır. Türkiye'de buna bağlı olarak bölgelerin analizlerinin yapılabilmesi, bölgelerin birbirleriyle karşılaştırılması, bölgesel politikaların oluşması için NUTS sistemi ile veri tabanı

oluşturulması amacıyla Türkiye'nin bütününe kapsayan 3 düzey (Düzyey 1, 2, 3) halinde İBBS oluşturmuştur. Bu sınıflandırmada Düzyey 3 bölümünde 81 il yer alıp, her il bir tane İBBS'yi tanımlamaktadır. Düzyey 2 bölümü, Düzyey 3'deki komşu olan illerin bir araya getirilmesi sonucu oluşmuş olup 26 tanedir. Bölge birimlerinin belirlenmesinde tarımsal üretim, kişi başına düşen milli gelir, kentleşme oranı, sanayi sektöründe kişi başına üretim değeri, işsizlik oranı ve birçok sosyo-ekonomik değişken kullanılmıştır. Düzyey 1'de Düzyey 2'deki İBBS sonucu oluşmuş olup 12 tanedir. 5449 sayılı Kanun gereğince BKA'lar, bu sınıflandırmada Düzyey 2 olarak belirtilmiş olan illerin gruplandırması ile oluşan bu 26 ayrı bölgede, eski adıyla DPT günümüzde ise Kalkınma Bakanlığı koordinatörlüğünde kurulmuştur (Akiş,2012).

Türkiye'de 2003 yılı Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı hazırlığının 25.maddesi olan Bölge Kalkınma Ajansları Kurulması, Temel Kanun Taslağı'nın daha sonraki aşamalarında bulunmamaktadır. Bu Kanunu Taslağı da Cumhurbaşkanlığı'nca kabul edilmemiş ve tekrar gündeme gelmesi, 19 Ocak 2005 tarihli kanun tasarısıyla olmuştur. Bu noktada adındaki değişiklik dikkat çekicidir. Adı, Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı şeklindedir. Kanunun adında kalkınma ajansı ifadesinin başına gelen bölge sıfatının kaldırılmış olması öne çıkan değişiklik olmuştur. 2006 yılında bu kanun kabul edilmiş ve resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur. Ajansların kurulmasına dair karardan sonra iki ajans kurulmuştur. İlki Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova Kalkınma Ajansı (TR62), ikincisi ise İzmir ilini kapsayan İzmir Kalkınma Ajansı (TR31)'dir. 2008 yılında sekiz, 2009 yılında da on altı ajans kurularak, ajansların kuruluş çalışmaları tamamlanmıştır. 2010 yılında kalkınma ajanslarının hukuki ve kurumsal altyapıları tamamlanmış ve yine bu yıl bölgesel gelişmelerin görünür olduğu yıldır. Ajanslar, 5449 sayılı Kanun ile düzenlenmemiş bütün işlemlerinde ve tüzel kişiliği haiz özel hukuk hükümlerine tabi olmalarıyla birlikte ulusal bağlantı ve uyumu Kalkınma Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Sonuç olarak bakıldığında 2010 yılı itibariyle 26 bölgede ajanslar faaliyete geçiş ve bölgelerin rekabet güçlerini arttırma konusunda çalışmalara başlamışlardır (TCKB,2013: 7-9).

Türkiye'de bulunan Düzyey 2, 26 tane kalkınma ajansı; TR10 İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA), TR21 Trakya Kalkınma Ajansı (TRAKYAKA), TR22 Güney Marmara Kalkınma Ajansı (GMKA), TR31 İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA), Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA), TR33 Zafer Kalkınma Ajansı (ZAFERKA), TR41 Bursa- Eskişehir-Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA), TR51 Ankara Kalkınma Ajansı (ANKARAKA), TR61 Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA), TR62 Çukurova Kalkınma Ajansı (CKA), TR63 Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA), TR71 Ahiler Kalkınma Ajansı (AHİKA), TR72 Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN), TR81 Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA), TR82 Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı(KUZKA), TR83 Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA), TR90 Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA), TRA1 Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA), TRA2 Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA), TRB1 Fırat Kalkınma Ajansı (FKA), TRB2 Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA), TRC1 İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA), TRC2 Karacadağ Kalkınma Ajansı (KARACADAĞKA), TRC3 Dicle Kalkınma Ajansıdır (DİKA) (Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansları).

Tablo 3: 2015 Yılı Ocak-Ekim Dönemi Yatırım Teşvik Belgelerine İlişkin Veriler

	Belge Adet	Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam
Sermaye Türü			
Yabancı Sermaye	185	31,362	7,525
Yerli Sermaye	3,446	50,235	102,992
Sektörü			
Enerji	600	34,547	3,105
Hizmetler	1,251	27,625	54,597
İmalat	1,552	16,540	48,669
Madencilik	110	2,286	2,021
Tarım	118	600	2,125
Destek Sınıfı			
Bölgesel	1,847	19,856	81,829
Büyük Ölçekli	14	26,438	2,613
Genel	1,762	22,736	25,304
Stratejik Yardımlar	8	12,565	771
Genel Toplam	3,631	81,598	110,517

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı.

Ekonomi de büyüme göstergelerinden olan özel sektör sabit sermaye yatırımları 2007-2014 yılları arası reel yıllık ortalama %1,6 artmıştır. Yatırımlar zayıf olmasına rağmen sermaye stoku büyümeye pozitif katkı sağlamıştır. Bu yıl da büyüme en önemli göstergesi yüksek artış gösteren istihdam olmuştur. 2015 yılı ilk yarısına bakıldığında özel sektör yatırımlarının bir önceki yılın aynı dönemine göre %6,9 oranında artış ile ivme kazanmıştır. Özellikle ticaretin konusu olan sektörlerdeki yatırım artışları, ekonominin tamamında üretim hacminin artması, uzun dönem büyüme beklentilerinin artması dengeli bir büyüme açısından önem arz etmektedir. Yatırım alanında özellikle, bölge ayrımı yapılmaksızın öncelikli yatırım konularının kapsamına maden arama yatırımları ve yüksek teknoloji sektörlerinin tamamı eklenmiş ve yüksek seviyeli teşviklerin süresi uzatılmıştır. Hazırlanan yatırım teşvik belgesi sayısı, 2015 yılı Ocak-Ekim döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 10,6 artarak 3.631 olmuş, sabit yatırım tutarı yüzde 69 artarak 81,6 milyar TL, istihdam ise yüzde 0,4 artarak 110.517 kişi olmuştur. Sabit yatırım tutarındaki artış TANAP Doğalgaz İletim A.Ş. tarafından alınan ve 23,2 milyar TL tutarında yatırımın öngörüldüğü bir adet teşvik belgesi etkili olmuştur. Sektör olarak baktığımızda artış sağlayan enerji sektörü olduğu görülmektedir. Alt sektörler için bakacak olursak, turizm ve kimya, tekstil-giyim sektöründe azalma ve eğitim sektöründe artış

görülmektedir. 2012 yılı itibariyle uygulanmaya başlanan stratejik yatırımlara yönelik teşvik ile bu dönemde, sekiz adet belge hazırlanmıştır (TCKB,2016: 204-205).

Tablo 4: Kalkınma Ajanslarınca Sağlanan Destekler (2008-2015)

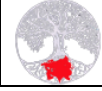
Destek Programı Türü	Ajans Desteği (Milyon TL)	Eş finansman Dahil Toplam Proje Bütçesi(Milyon TL)	Proje Başvuru Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı
Proje Teklif Çağrısı	2 370,3	4 269,6	37 563	8 281
Güdümlü Proje Desteği	171,0	311,5	44	44
Doğrudan faaliyet Desteği	82,1	90,6	5 042	1 516
Teknik Destek	31,7	31,7	8 883	4 515
Genel Toplam	2 655,1	4 703,4	51 532	14 356

Kaynak: www3.kalkinma.gov.tr.

Yerel kalkınmayı desteklemek, bölgelerinde işbirliğini geliştirerek bölgenin rekabet gücünü arttıran ve sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen kalkınma ajansları düzey 2 bölgesinde faaliyetlerde bulunmaktadır. Ajansların Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliğinde değişikliğe gidilmiş, destek sağlanacak programları değerlendiren yapıda esas ve usulleri ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. 2008-2014 yıllarında kalkınma ajanslarına merkezi bütçeden 1,8 milyar TL, 2015 yılında ise 368 milyon TL olmak üzere toplam 2,2 milyar TL kaynak aktarılmıştır. Yine bu yıllarda kalkınma ajanslarına yerel pay olarak belediyeler, ticaret ve sanayi odaları ve il özel idareleri ile tarafından toplam 860 milyon TL katkı sağlanmıştır. AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) 2007-2013 dönemi çalışmalarında, kalkınma ajansları proje faydalanıcısıdır. Bu yüzden faydalanıcısı olduğu 10 projeye yaklaşık 95 milyon Avro ayrılmıştır. Ajanslar öncelikleri de dikkate alarak kamu kurumlarına, üniversitelere, STK'lara, mahalli idarelere, özel sektöre girişimlerine de hem mali hem teknik destek sunmaktadır. Bu kapsamda 2008-2015 döneminde yaklaşık 14.300 projeye 2,65 milyar TL'lik hibe yapılmıştır (TCKB, 2016:302-303).

4.LİTERATÜR TARAMASI

İller bazında yapılan çalışmalar incelendiğinde, DPT 1996 yılında yapmış olduğu bir çalışması bulunmaktadır. Bu çalışma Türkiye genelindeki 76 ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini, sosyo-ekonomik alanlardan seçilmiş 58 adet değişken kullanarak belirlemiştir. Her bir il için endeks olarak tanımlanacak sayısal değerler oluşturularak illerin sıralaması yapmıştır. TBA'nın kullanıldığı çalışmada elde edilen sonuçlar göstermektedir ki; Türkiye’de meydana gelen mekansal gelişme göstergeleri sıçramalardan ziyade, yayılma dinamiklerince belirlenmektedir. Gelişmenin mekan üzerinde dağılımı, ilk olarak kutuplarda yoğunlaşma ve daha sonra halkalar halinde çevre illere yayılma tarzında olduğu belirtilmiştir. Çalışmanın yapıldığı dönemde ekonomik ve sosyal gelişme, ülke genelinde dengeli bir dağılım göstermemiştir. 2003 yılında yine 81 il ve 58 değişken ile DPT tarafından bölgelerin, illerin ve ilçelerin gelişmişlik düzeyini belirleme amacına uygun olarak illerin ve bölgelerin gelişmişlik sıralaması yapılmıştır. 1996

yılındaki çalışmaya paralel olarak yine TBA kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, 25 ilin sıralamadaki konumunun yükseldiği, 13 ilin konumunun değişmediği ve 38 ilin konumunun gerilediği tespit edilmiştir. DPT 2004 yılında, 2003 yılındaki çalışmaya ek olarak 872 ilçeyi ve 32 değişken ile ilçeler 6 kademeli gelişmişlik seviyesi oluşturulmuştur (DPT, 1996; Dinçer vd.,2003:9-13). Burcu Kılınç Savrul'un, 81 ile ait 40 adet sosyo ekonomik değişken kullanılarak, 2012 yılı illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması belirlenmiş ve AB destekli bölgesel kalkınma programı çerçevesinde desteklenen illerin konumu inceleyen 2012 yılında bir çalışma da yapılmıştır.

5. VERİ VE MODEL

Yapılan çalışmada illerin gelişmişlik sıralamasını belirlerken faktör analizi (FA) kullanılmıştır. Bu analiz birbiriyle bağlantılı bir çok değişkeni bir araya getirerek, az miktarda anlamlı yeni değişkenler (faktörler) bulmayı hedefleyen çok değişkenli bir istatistiktir. FA, bir grup değişkenin kovaryans yapısını inceler ve böylece değişkenler arasındaki ilişkileri, çok daha az sayıdaki gözlenemeyen gizli değişkenler bakımından açıklar. FA, maksimum varyansı açıklayan az sayıda açıklayıcı faktöre (kavrama) ulaşmayı amaçlar. Gözlenen değişkenler arasındaki ilişkileri dikkate bir inceleme yapısını ortaya çıkarır. Faktör analizi, bir faktörleştirme ya da ortak faktör adı verilen yeni kavramları (değişkenleri) ortaya çıkarma ya da maddelerin faktör yük değerlerini kullanarak kavramlaşan işlevsel tanımlarını elde etme süreci olarak da tanımlanmaktadır (Büyüköztürk;2018 :154).

5.1.Analiz Sonuçları ve Değerlendirme

Faktör analizi (FA) yardımıyla illerin sınıflama uygulaması için 2016 yılına yönelik Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'den elde edilen illerin kalkınma göstergeleri olarak 38 adet değişken 9 ana başlık altında ele alınmıştır. Değişkenlerin listesi tabloda verilmiştir.

Tablo 5: Faktör Analizi için Ele Alınan Değişkenler

DEMOGRAFİK GÖSTERGELER	Toplam Nüfus Kişi	D1
	Şehirleşme Oranı(%)	D2
	Yıllık nüfus artış hızı (binde)	D3
	Nüfus yoğunluğu (kilometrekareye düşen kişi sayısı)	D4
	Kaba Doğurganlık hızı	D5
EĞİTİM GÖSTERGELERİ	Okuma yazma bilen oranı / Toplam(%)	EG1
	Okuma yazma bilen oranı / Kadın(%)	EG2
	Yükseköğül veya fakülte mezunu oranı/Toplam (%)	EG3
	İlköğül mezunu oranı(%) /Toplam	EG4
	Lise ve Dengi Mezunu Oranı(%) /Toplam	EG5
SAĞLIK GÖSTERGELERİ	Dış Hekimi Sayısı (2016)(Kişi)	S1
	Uzman Hekim Sayısı (2016)(Kişi)	S2
	Eczacı Sayısı (2016)	S3
	Hemşire Sayısı (2016)	S4
	On Bin Kişi Başına Hastane Yatağı Sayısı (2016)(Adet)	S5
SANAYİ GÖSTERGELERİ	Organize Sanayi Bölgesi Yerel Birim Sayısı (2016)	SA1
	Kişi başına sanayi elektrik tüketimi (KWh)(2016)	SA2
TARIM GÖSTERGELERİ	Kişi Başına Tarımsal Üretim Değeri(Bin TL)(2016)	TA1
	Toplam İşlenen Tarım Alanı (Hektar) 2016	TA2

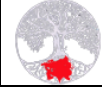
İNŞAAT GÖSTERGELERİ	Konut satışları Toplam(2016)	INS1
	Kullanma Amacına Göre Yapılacak Yeni ve İlave Yapılarda Bina Sayısı (2016)(Adet)	INS2
MALİ GÖSTERGELER	Banka Şube Sayısı(2016)	MA1
	Kişi Başına Banka Mevduat (TL) (2016)	MA2
	Mevduatın % Dağılımı(2016)	MA3
	Kredilerin % Dağılımı(2016)	MA4
	Kişi Başına Düşen Bütçe Geliri(Bin TL)(2016)	MA5
	Tarımsal Kredirin İllere Göre % Dağılım(2016)	MA6
	Kişi Başına Düşen Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Bin TL(2016)	MA7
	Kişi Başına Düşen Vergi Geliri Bin TL(2016)	MA8
	Kamu Yatırımları Miktarı(Bin TL)(2016)	MA9
	Teşvik Belgeli Yatırım Tutarı(Milyon TL)(2007-2016)	MA10
	İhracat Geliri (2016) Bin ABD Doları	MA11
	İthalat Gelirleri (2016)Bin ABD Dolar	MA12
ALTYAPI GÖSTERGELERİ	İçme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı (%)(2016)	AL1
	Atık Hizmeti Verilen Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı (2016)	AL2
DİĞER REFAH GÖSTERGELERİ	Bin Kişiye Düşen Otomobil Sayısı(2016)	REF1
	Özel Amaçlı Taşıtlar(2016)	REF2
	Kişi başına elektrik tüketimi (KWh)(2016)	REF3

Uygulamanın ilk aşamasında FA'nın uygunluğunu belirlemek için bazı ön testler gerçekleştirilmiştir. Bartlett testi (Bartlett Test of Sphericity) “korelasyon matrisi birim matris eşittir” hipotezini test eder. Hipotezin reddedilmesi, değişkenler arasında bir korelasyonun olduğu anlamına gelir ve FA'nın değişkenlere uygulanabilirliği söz konusu olur. Çalışmada, Bartlett testine göre anakütle korelasyon matrisinin birim matris olmadığı ve küresellik ölçütünün de sağlandığı görülmüştür ($p < 0.05$). Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri ise, FA'nın uygun olup olmadığı hakkında bilgi verir. Küçük KMO değerleri, FA uygulamasının doğru olmayacağı sonucunu verir. Uygulamada 0.70 değerini geçmesi uygun kabul edilmektedir. KMO ölçütüne göre örneklem büyüklüğü, gözlenen korelasyon katsayıları büyüklüğü ve kısmi korelasyon katsayıları FA için uyumlu bulunmuştur (KMO=0.892).

Tablo 6: KMO and Bartlett's Test Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		.892
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	6342.908
	df	920
	Sig.	.000

Söz konusu ön test değerlerinin uygunluğu belirlendikten sonra ele alınan değişkenlerin extraction değerlerine bakılmış, değeri 0.20'nin altında kalan değişkenler analizden çıkarılmak üzere tabloda verilmiştir

Tablo 7: Faktör Analizi Extraction Değerleri

Değişken	Extraction	Değişken	Extraction
D1	.990	INS1	.978
D2	.849	INS2	.897
D3	.890	MA1	.997
D4	.961	MA2	.928
D5	.872	MA3	.989
EG1	.921	MA4	.992
EG2	.922	MA5	.972
EG3	.902	MA6	.697
EG4	.881	MA7	.972
EG5	.880	MA8	.972
S1	.995	MA9	.927
S2	.991	MA10	.896
S3	.987	MA11	.968
S4	.986	MA12	.972
S5	.849	AL1	.753
SA1	.956	AL2	.881
SA2	.921	REF1	.879
TA1	.845	REF2	.916
TA2	.802	REF3	.937

Tablodan görüleceği üzere tüm değişkenlere yönelik extraction değeri 0.20 değerinin üzerindedir ve analize hepsi dahil edilecektir.

Analizin diğer aşamasında, faktör sayısı belirlenecektir. Faktör sayısı belirlemede standartlaştırılmış veri matrisi kullanıyorsa 1'den büyük özdeğerlerin sayısı alınabileceği gibi faktörlerin varyansı açıklama yüzdelerine bakılarak da karar verilebilir. Diğer bir seçenek ise, temel bileşenler analizinde olduğu gibi FA'da da özdeğer-faktör grafiğine göre karar vermektir ve grafiğin monotonlaşmaya başladığı yer faktör sayısını belirler. Ele alınan 38 değişkenden özdeğerleri 1'den büyük olan toplam 9 faktör belirlenmiştir. Faktör rotasyonunda, varimax döndürme yöntemi tercih edilmiş ve açıklanan toplam varyans değerleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

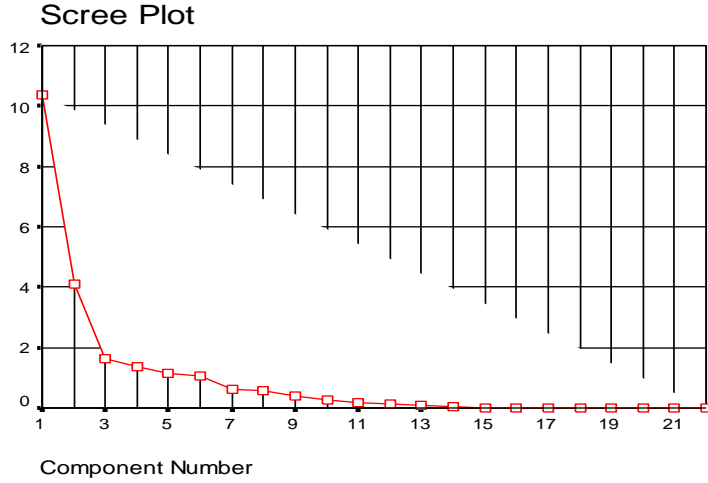
Tablo 8: Toplam Açıklanan Varyans Değerleri

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	17.329	45.602	45.602	17.329	45.602	45.602
2	5.899	15.524	61.126	5.899	15.524	61.126
3	4.150	10.922	72.048	4.150	10.922	72.048
4	1.727	4.544	76.592	1.727	4.544	76.592
5	1.604	4.222	80.813	1.604	4.222	80.813
6	1.365	3.592	84.406	1.365	3.592	84.406
7	1.082	2.847	87.253	1.082	2.847	87.253
8	.969	2.549	89.802	.969	2.549	89.802
9	.798	2.099	91.901	.798	2.099	91.901

Elde edilen faktörlerin varyansı açıklama yüzdeleri ağırlık olarak kabul edilerek; $45.602 \cdot F1 + 15.524 \cdot F2 + 10.922 \cdot F3 + 4.544 \cdot F4 + 4.222 \cdot F5 + 3.592 \cdot F6 + 2.847 \cdot F7 + 2.549 \cdot F8 + 2.099 \cdot F9$ eşitliğinden yola çıkılarak genel faktör indeksi hesaplanmış ve kalkınma skoru hesapları tabloda verilmiştir.

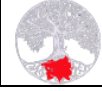
Grafik 1: Özdeğer-Faktör Grafiği

Grafiğe bakıldığında, değerlerin monotonlaşmaya başladığı nokta olan 9 faktör görülmektedir. Her iki yöntem için 9 faktör elde edilerek, faktör değerleri ve bu değerlerin tabloda açıklanan varyans değerleri çarpımıyla (ağırlıklar) elde edilen genel faktör değeri (genel indeks), iller bazında aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 9: Genel Faktör İndeksi Hesap Tablosu

İller	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	Genel Faktör İndeksi
İstanbul	8.0472	-0.8202	-0.0593	-0.9095	-0.0371	0.2363	0.0561	-1.6314	-0.2079	345.71
Ankara	2.9320	0.2763	-0.3984	2.7704	-0.5196	-0.5220	0.9824	3.6756	-0.2201	153.87
İzmir	1.4852	1.2270	0.2090	0.8798	0.4583	-0.1866	-0.5235	-0.3320	0.6536	93.36
Antalya	0.5219	1.4220	1.4974	0.6061	-0.8398	-0.0676	-0.9280	-0.1351	0.6310	59.53
Bursa	0.6101	1.3694	-0.0637	0.3913	0.2880	0.1515	-0.5354	-0.4478	0.7756	50.88
Konya	0.2930	0.6551	0.5867	-0.3974	0.3448	0.3621	0.2728	4.8551	-0.0104	44.02
Kocaeli	0.2220	1.2955	-1.0573	0.6001	2.8062	0.0688	-0.7721	-0.7783	0.6613	30.71
Mersin	0.0105	1.4921	1.1174	0.0587	-0.6644	-0.0868	-1.1689	-0.4052	0.4559	29.59
Muğla	-0.0945	1.3746	1.3428	0.9230	-0.7395	-0.2910	-1.0553	-0.8357	0.7246	28.11
Adana	0.1587	1.1588	0.0078	0.3284	-0.3119	-0.1624	-0.0837	0.4928	0.1705	26.28
Denizli	-0.1391	1.2458	0.9630	0.2785	-0.2272	-0.0283	0.0242	-0.4163	0.4800	23.74
Aydın	-0.0550	1.1133	1.1615	0.0867	-0.8347	-0.1486	-0.4045	-0.5629	0.2447	21.72
Balıkesir	-0.0897	1.1106	0.8960	0.3652	-0.5418	-0.2519	-0.4585	-0.1275	0.5141	20.85
Manisa	-0.0331	0.9739	0.9226	-0.6748	-0.0137	0.0412	-0.0502	0.0405	-0.0783	20.50
Tekirdağ	-0.1080	0.6927	-0.2182	-0.0352	3.5060	0.3001	-0.5758	0.7446	0.2724	20.00

Eskişehir	-0.2353	0.9596	0.0350	1.7604	0.2891	-0.0164	0.9865	0.8645	0.3746	19.51
Kayseri	-0.0871	1.1551	-0.2092	0.6001	0.0499	-0.0169	0.2681	0.7098	0.5397	18.26
Hatay	-0.0650	1.3905	0.2600	-0.6313	0.3710	0.0308	-0.6809	-0.7068	0.4372	17.44
Gaziantep	0.0590	1.4867	-0.6980	-1.1636	0.5391	0.1741	-0.2735	-0.6183	1.1415	15.80
Samsun	-0.0533	0.9037	0.5441	-0.0880	-0.4136	-0.0415	0.6959	-0.3750	-0.3593	15.52
Sakarya	-0.2058	1.3471	0.1771	0.1176	0.1196	0.2025	-0.9878	-0.9432	0.9015	11.90
Çanakkale	-0.0957	-0.9829	1.5381	-0.4518	2.9028	-0.4016	0.1030	0.4220	-0.5734	6.10
Trabzon	-0.2613	1.3418	-0.3549	1.6327	-0.9238	-0.0243	1.1912	-0.8450	-2.4547	4.55
Karaman	-0.3013	-0.5340	3.2175	-0.7841	-0.6379	-0.2685	-1.5967	0.5477	-0.3189	2.07
Uşak	-0.1923	-0.3926	0.8663	-0.2629	0.9383	-0.0017	0.9588	-0.3011	-0.4318	-1.58
Tokat	-0.1974	-0.1114	1.1478	-0.9684	-0.8015	0.6647	0.8849	-0.3811	0.1125	-1.81
Edirne	-0.2235	-0.6899	1.4090	0.2154	-0.3942	-0.5653	2.0376	0.5265	-0.5559	-2.25
Afyonkarahisar	-0.0680	-0.3549	0.8266	-1.0677	-0.0409	-0.0964	0.6003	0.2933	0.0858	-2.32
Isparta	-0.2330	-0.7168	1.0937	0.4547	-0.3100	-0.0197	1.6993	0.4406	0.2439	-2.65
Kütahya	-0.2505	-0.0463	0.7253	-0.3391	-0.0165	-0.2367	1.2711	-0.4548	0.7358	-2.68
Kahramanmaraş	-0.1725	0.7776	-0.6779	-0.7244	0.9120	0.0438	-0.1413	-0.0112	0.1102	-2.68
Ordu	-0.1374	0.7850	-0.0248	0.1174	-0.4090	0.7729	0.4108	-0.5011	-5.0751	-3.53
Kırklareli	-0.2402	-0.7533	0.5644	0.3419	2.9478	-0.3881	-0.1244	0.4612	-0.3174	-3.72
Gümüşhane	-0.2110	-0.4947	-0.5970	0.1395	-0.3080	6.4713	-0.4471	-0.2358	-0.6347	-4.45
Yalova	-0.3111	0.2606	-0.2622	1.3189	0.7396	0.3175	-0.8805	-1.2260	0.8804	-6.53
Malatya	-0.3579	0.9539	-0.7762	0.8708	-0.7934	-0.0322	0.4519	0.0672	0.4465	-7.10
Burdur	-0.2170	-0.8846	1.3338	-0.1230	0.3233	0.0710	0.2350	-0.1445	0.2486	-7.18
Amasya	-0.2699	-0.4829	1.5991	-0.1472	-0.6391	-0.2523	-0.3213	-0.0880	0.0697	-7.61
Şanlıurfa	-0.0503	1.0388	-1.3150	-2.0573	-0.3288	0.0926	-1.2959	2.7940	-0.1978	-7.92
Aksaray	-0.1260	-0.5101	0.9516	-1.1889	-0.2683	0.4179	-0.5712	0.6578	0.1276	-7.98
Diyarbakır	-0.1427	1.2702	-1.4715	-0.7024	-0.8070	-0.2008	-0.4506	1.1180	0.1831	-8.23
Nevşehir	-0.2358	-0.4475	1.2151	-0.2233	-0.4581	-0.0545	-0.3167	-0.0479	0.1076	-8.37
Çorum	-0.2061	-0.2236	0.5737	-0.8314	-0.5120	-0.1563	0.7975	0.4933	0.3280	-8.89
Bilecik	-0.3759	-0.3172	0.4281	0.6867	2.4770	0.2074	-1.7304	-0.2733	-0.2867	-9.29
Rize	-0.3096	-0.0947	1.2289	0.4648	-0.6644	-0.3145	0.4750	-1.0899	-2.0574	-9.73
Niğde	-0.1946	-0.7347	1.4182	-1.0307	-0.0728	-0.1302	-0.4487	0.2207	-0.0651	-11.10
Osmaniye	-0.2264	-0.3626	-0.7499	-0.1589	3.2978	0.2377	-0.0347	0.2903	-0.9962	-11.54
Elazığ	-0.3505	0.3653	-0.6572	0.4263	-0.3026	-0.1653	2.1801	-0.5842	0.4472	-11.77
Yozgat	-0.1529	-0.8727	0.8642	-0.9821	-0.3833	0.2690	0.1492	1.2270	0.2232	-12.17
Kırıkkale	-0.4929	0.2080	-0.3992	1.4053	-0.3137	0.4383	1.0896	0.1242	0.5454	-12.41
Giresun	-0.1926	-0.1408	-0.2125	-0.0431	-0.7416	1.1322	1.6885	-1.0431	-0.9609	-12.42
Düzce	-0.2155	-0.2630	0.3320	-0.2832	0.1937	0.1439	-0.1674	-1.2393	0.6248	-12.56
Sivas	-0.2286	-0.3400	-0.6221	0.2069	-0.3233	-0.2506	2.1368	1.6615	0.3000	-12.88
Kırşehir	-0.2853	-0.7329	0.7732	0.7817	-0.2983	0.0775	-0.9747	0.9796	0.3371	-12.94

Bolu	-0.3334	-0.4891	-0.3705	0.7408	0.3296	0.3123	2.7766	-0.4113	0.5369	-12.98
Zonguldak	-0.1252	-0.3868	-0.7998	-0.0802	1.5593	-0.4648	2.0084	-1.0183	-0.1126	-13.01
Erzurum	-0.3932	0.9726	-1.4852	0.3290	-0.8958	-0.3139	1.5469	0.1897	0.8601	-15.78
Kastamonu	-0.1574	-0.8047	0.2643	-0.6357	0.1227	-0.0792	1.2699	-0.4960	-0.3936	-17.91
Karabük	-0.3890	-0.2464	-1.1389	1.4894	1.6483	0.0821	0.4967	-0.7241	0.1917	-20.01
Van	-0.3413	1.5078	-1.6723	-1.1062	-0.9513	-0.3673	-0.3265	-0.1482	0.9773	-20.04
Mardin	-0.1953	0.8509	-0.8343	-0.5791	-0.2205	-0.4162	-1.4359	0.7546	-4.4262	-21.32
Adıyaman	-0.2118	-0.0183	-0.7009	-0.8273	-0.1864	-0.0423	-0.1620	-0.2746	0.6095	-22.18
Çankırı	-0.2597	-0.9541	0.2445	0.2043	-0.2888	0.6383	-0.4275	0.1662	0.1096	-22.55
Sinop	-0.1875	-0.9856	0.4616	-0.2661	-0.5589	-0.5148	0.3299	-1.0857	0.6647	-24.66
Batman	-0.2970	0.6723	-1.3524	-0.7487	-0.6292	-0.0072	-0.3270	-0.7448	0.5539	-25.63
Artvin	-0.3141	-0.8842	0.5323	1.2926	-0.4607	-0.6677	-0.8815	-1.0045	-0.3196	-26.44
Bartın	-0.1042	-1.3371	0.2051	-0.3821	0.0741	-0.4492	0.5457	-1.5127	0.4292	-27.71
Erzincan	-0.3356	-0.6153	-0.2807	1.1690	-0.5372	-1.1750	-0.5128	-0.1021	0.5840	-29.59
Bayburt	-0.1763	-1.8301	-1.0108	0.9177	-0.9559	4.5926	-1.0770	0.3016	0.9378	-31.19
Kilis	-0.2811	-1.1349	0.3638	0.1442	-0.8650	-0.1221	-1.6301	0.2137	0.8128	-32.29
Siirt	-0.1317	-0.2943	-1.7141	-0.7185	-0.4886	-0.5264	-0.2162	0.0382	0.4771	-36.03
Bitlis	-0.2021	-0.6591	-1.0722	-1.2562	-0.5732	-0.4529	0.1347	-0.0963	0.9067	-38.87
Şırnak	-0.1786	0.1964	-1.4516	-1.1545	-0.3855	-0.9544	-0.8818	-0.7959	-1.6440	-39.24
Ağrı	-0.0945	-0.4090	-1.3381	-2.1152	-0.3102	-0.6702	-0.3346	0.1326	-0.0679	-39.36
Bingöl	-0.2458	-0.4477	-1.5460	-0.1848	-0.5877	-0.0895	0.0529	-0.7009	0.2740	-39.75
İğdır	-0.1520	-1.0056	-0.7569	-0.3807	-0.5295	-0.6504	-1.2285	-0.1042	-0.8480	-42.65
Kars	-0.0674	-1.6296	-0.9435	-0.9796	-0.1414	-0.7437	0.7186	0.1995	0.2732	-43.27
Hakkari	-0.2222	-0.5456	-1.1678	0.1918	-0.5580	-1.3484	-0.7520	-0.8993	-1.1419	-44.51
Muş	-0.0264	-1.3488	-1.1329	-2.1507	-0.0075	-0.6801	-0.0152	0.3853	0.3087	-45.18
Tunceli	-0.2606	-2.1033	-1.4660	4.1202	-0.9770	-1.7169	-2.3444	0.2790	-0.2594	-58.63
Ardahan	0.0352	-3.4172	-0.8393	0.4070	-0.2379	-0.7187	-0.9745	0.5324	0.3726	-62.98

Elde edilen genel faktör değeri iller için büyükten küçüğe sıralanarak tabloda oluşturulmuştur. Uşak ili itibariyle -1.58 genel indeks skoru sonrası başarısız iller olarak belirlenmiştir. Bu sıralamada, negatif olan değerler başarısız, pozitif ve sıfır olan değerler başarılı olanlar olarak değerlendirilecektir. Literatürde, bu tarz çalışmalarda birçok araştırmacı genel indekste sıfır, bir veya iki gibi küçük değerlerde yoğunlaşan birimleri başarılı olarak nitelendirmenin doğru olup olmayacağı konusunda endişeleri olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmada genel skorda sıfır ve pozitif olan değerler için “1” kod yani başarılı il, negatif olan değerler için “0” kod yani başarısız il sınıflaması yapılmıştır. Bu sınıflama sonucunda sınıflama yüzdesi 0.70 değerinin üzerinde ise başarılı bir ayrımsama yapıldığı anlaşılabacaktır.

Tablo 10: İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2016)

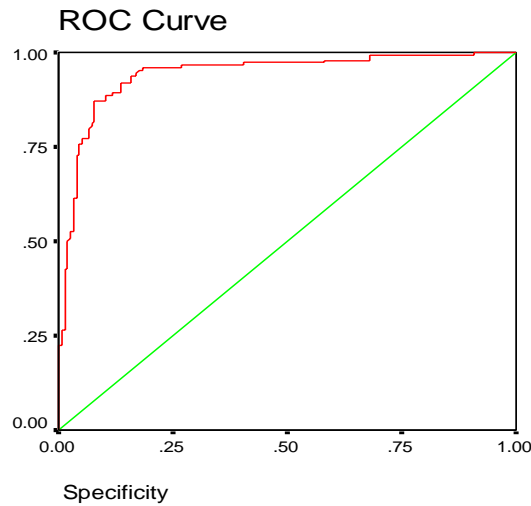
Sıra	İl	Endeks	Sıra	İl	Endeks
1	İstanbul	345.71	42	Nevşehir	-8.37
2	Ankara	153.87	43	Çorum	-8.89
3	İzmir	93.36	44	Bilecik	-9.29
4	Antalya	59.53	45	Rize	-9.73
5	Bursa	50.88	46	Niğde	-11.10
6	Konya	44.02	47	Osmaniye	-11.54
7	Kocaeli	30.71	48	Elazığ	-11.77
8	Mersin	29.59	49	Yozgat	-12.17
9	Muğla	28.11	50	Kırıkkale	-12.41
10	Adana	26.28	51	Giresun	-12.42
11	Denizli	23.74	52	Düzce	-12.56
12	Aydın	21.72	53	Sivas	-12.88
13	Balıkesir	20.85	54	Kırşehir	-12.94
14	Manisa	20.50	55	Bolu	-12.98
15	Tekirdağ	20.00	56	Zonguldak	-13.01
16	Eskişehir	19.51	57	Erzurum	-15.78
17	Kayseri	18.26	58	Kastamonu	-17.91
18	Hatay	17.44	59	Karabük	-20.01
19	Gaziantep	15.80	60	Van	-20.04
20	Samsun	15.52	61	Mardin	-21.32
21	Sakarya	11.90	62	Adıyaman	-22.18
22	Çanakkale	6.10	63	Çankırı	-22.55
23	Trabzon	4.55	64	Sinop	-24.66
24	Karaman	2.07	65	Batman	-25.63
25	Uşak	-1.58	66	Artvin	-26.44
26	Tokat	-1.81	67	Bartın	-27.71

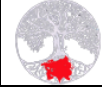

27	Edirne	-2.25	68	Erzincan	-29.59
28	Afyonkarahisar	-2.32	69	Bayburt	-31.19
29	Isparta	-2.65	70	Kilis	-32.29
30	Kütahya	-2.68	71	Siirt	-36.03
31	Kahramanmaraş	-2.68	72	Bitlis	-38.87
32	Ordu	-3.53	73	Şırnak	-39.24
33	Kırklareli	-3.72	74	Ağrı	-39.36
34	Gümüşhane	-4.45	75	Bingöl	-39.75
35	Yalova	-6.53	76	Iğdır	-42.65
36	Malatya	-7.10	77	Kars	-43.27
37	Burdur	-7.18	78	Hakkari	-44.51
38	Amasya	-7.61	79	Muş	-45.18
39	Şanlıurfa	-7.92	80	Tunceli	-58.63
40	Aksaray	-7.98	81	Ardahan	-62.98
41	Diyarbakır	-8.23		-	

Çıkan sonuçlarda illeri gelişmişlik düzeyi olarak sıraladığımızda ilk beş il sırası ile; İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Bursa şeklinde sıralanmaktadır. Son beş ili de sıralayacak olursak; Kars, Hakkari, Muş, Tunceli, Ardahan'dır.

Grafik 2:ROC Eğrisi

Tablo 11: ROC Analizi Ayrımsama Alanı ve Güven Sınırları

Area	Std. Error	p	Asymptotic 95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
.942	.014	.000	.915	.970

Görüleceği üzere skor üzerinden yapılan ayrımsama oranı %94.2 olarak bulunmuştur, sınıflama başarılıdır, sonuçları güvenilir durumdadır. Uygulamada indeksin iki değerli (başarılı-başarısız) değerlendirilmesi pratik olduğundan, genellikle seri ikiye ayrılmaya çalışılır. Bulunan eşik değerinin, iki grubun ayrılmasında anlamlı olup olmadığını bulmak için, t testi uygulanmıştır.

Tablo 12: t Testi Sonuçları

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means				
		F	p	t	df	p	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
SKOR	Equal variances assumed	11.746	.001	-6.435	79	.000	-83.72840	-44.16976
	Equal variances not assumed			-4.320	23.881	.000	-94.50646	-33.39169

Tabloda verilen t testi çıktılarına göre öncelikle varyansların homojenliğini sınavan Levene's test uygulanacaktır. Levene's test için $p < 0.05$ olduğundan varyansların eşit olmadığını belirten H1 hipotezi kabul edilmiştir. Bu durumda t testi çıktısında 2. satır değerlerine göre yorumlama yapılacaktır. İkinci satır için $p < 0.05$ olduğundan iki gruba ayrılan illerin genel faktör skor indeks değerine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Böylece hem ROC sınıflama yüzdesine göre hem de t testi grup farklılığı testine göre yapılan ayrımsamanın istatistik olarak geçerliliği belirlenmiştir.

Tablo 13: İllerin Kalkınmışlık Sınıflaması Frekans Dağılımı

	n	Yüzde
Başarısız	57	70.4
Başarılı	24	29.6
Toplam	81	100.0

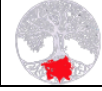
Tabloda görüleceği üzere 81 ilden %29.6 (24 tanesi) başarılı, %70.4 (57 tanesi) başarısız olarak sınıflanmıştır. Analiz sonuçlarının karşılaştırılması aşağıda belirtildiği gibidir;

Tablo 14: 2012 ve 2016 Yılları Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Karşılaştırması

İller	2012*	2016	Sıra Değişimi	Sıra Değişimi	İller	2012*	2016	Sıra Değişim	Sıra Değişimi
	Sıra	Sıra				Sıra	Sıra		
Şanlıurfa	70	39	-2	31	Niğde	43	46	6	-3
Tokat	51	26	10	25	Giresun	48	51	2	-3
Ordu	56	32	6	24	Kocaeli	4	7	-23	-3

Konya	30	6	-4	24	Uşak	21	25	9	-4
Diyarbakır	63	41	-9	22	Muğla	5	9	8	-4
Gümüşhane	54	34	17	20	Denizli	7	11	5	-4
Van	80	60	-5	20	Bingöl	71	75	5	-4
Kahramanmaraş	48	31	-14	17	Ardahan	77	81	-3	-4
Hatay	33	18	-4	15	Muş	74	79	7	-5
Samsun	32	20	-6	12	Çankırı	57	63	2	-6
Afyonkarahisar	39	28	5	11	Eskişehir	9	16	-3	-7
Trabzon	34	23	4	11	Edirne	20	27	-4	-7
Mardin	72	61	-6	11	Kütahya	22	30	18	-8
Aksaray	50	40	6	10	Tekirdağ	7	15	-8	-8
Mersin	17	8	-15	9	Bayburt	60	69	6	-9
Erzurum	64	57	-4	7	Kırşehir	45	54	-3	-9
Şırnak	79	73	-1	6	Iğdır	66	76	3	-10
Manisa	19	14	6	5	Rize	35	45	2	-10
Malatya	41	36	-20	5	Kars	67	77	0	-10
Batman	69	65	1	4	Düzce	40	52	5	-12
Siirt	75	71	-2	4	Elazığ	36	48	-23	-12
Çorum	46	43	0	3	Amasya	25	38	14	-13
Adıyaman	65	62	0	3	Kilis	55	70	-1	-15
Hakkari	81	78	-4	3	Çanakkale	6	22	18	-16
Ağrı	76	74	4	2	Nevşehir	26	42	8	-16
Osmaniye	49	47	-2	2	Erzincan	52	68	6	-16
Sakarya	23	21	-6	2	Kırıkkale	33	50	-9	-17
Kayseri	19	17	-17	2	Isparta	10	29	18	-19
Aydın	13	12	9	1	Artvin	47	66	-4	-19
Gaziantep	20	19	-43	1	Kastamonu	37	58	14	-21
Bitlis	73	72	6	1	Sinop	41	64	16	-23
Antalya	4	4	6	0	Kırklareli	8	33	3	-25
Sivas	53	53	0	0	Burdur	11	37	20	-26
İzmir	3	3	0	0	Yalova	9	35	-9	-26

Ankara	2	2	0	0	Bilecik	17	44	1	-27
İstanbul	1	1	0	0	Tunceli	52	80	-16	-28
Bursa	5	5	-9	0	Karabük	24	59	3	-35
Yozgat	48	49	16	-1	Zonguldak	21	56	-7	-35
Karaman	23	24	12	-1	Bartın	31	67	24	-36
Balıkesir	12	13	3	-1	Bolu	16	55	-2	-39
Adana	8	10	-36	-2					

2012* araştırması sonuçları Dç.Dr. Burcu Kılınç Savrul'un çalışmasından alınarak karşılaştırma yapılmıştır.

Tabloya bakıldığında, 2012 ve 2016 yılı için çapılmış olan çalışmanın sonuçlarını iller bazında görmekteyiz. Tabloda belirtilen "sıra" ile illerin sıralama içindeki yeri görülmektedir.

Tabloda, "2012 sıra değişimi" adını taşıyan sütun 2003 yılındaki sıra ile 2012 yılındaki sıra arasındaki değişimini gösterirken; "2016 sıra değişimi" sütunu ise 2012 yılındaki ile 2016 yılındaki sıra değişimi göstermektedir. Tabloda sıra değişimi pozitif değerden negatif değere doğru ilerlemektedir. Pozitif (+) rakamlarla belirtilen değerler iyi bir şekilde ilerleme gösteren illeri ve kaç sıra atladıklarını, sıfır (0) değeri gösterenler sıralama itibarıyla durumlarında bir değişiklik olmayan illeri, negatif (-) rakamlarla belirtilen değerler ise sıralamada gerileyen durumu kötüleşen illeri ve kaç sıra gerilediklerini göstermektedir. Çalışmada konumu iyileşen, değişmeyen ve kötüleşen illeri görmekteyiz. Tabloda gördüğümüz ilk illerden, Şanlıurfa, Tokat, Ordu, Konya, Diyarbakır illerinin de içinde olduğu toplam 31 il bir önceki sıralamadaki konumlarına göre sıra atlamışlardır. Türkiye'nin en gelişmiş illerinin de içinde bulunduğu Antalya, Sivas, İzmir, Ankara, İstanbul, Bursa olmak üzere toplamda 6 il konumunu korumuştur. Geri kalan 44 il ise daha önceki çalışmaya göre konumu kötüleşen iller olmuştur.

5.2. Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları Çerçevesinde Desteklenen İllerin, Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Karşılaştırması

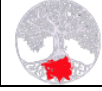
Mali işbirliği kapsamında AB destekli bölgesel kalkınma programları uygulanmıştır. Böylece illerin ve aynı zamanda bölgelerin rekabet edebilirliğini artırma, bölgelerin ekonomik açıdan gelişmesine katkı sunma ve bölgelerarasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması buna bağlı olarak kırsal kalkınmanın sağlanması amaçlanmıştır. Programların adı ve hangi illerde ne kadar bir gelişme olduğu aşağıdaki tabloda ifade edilmiştir.

Tablo 15: Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları Çerçevesinde Desteklenen İllerin, 2012-2016 Yılları Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Karşılaştırılması

İller	Bölgesel Kalkınma Programı Adı	2012	2016	2012 Sıra	2016 Sıra
		Sıra	Sıra	Değişimi	Değişimi
Şanlıurfa	GAP Bölgesel Kalkınma Programı	70	39	-2	31

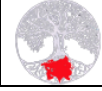
Tokat	TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	51	26	10	25
Ordu	TR 90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı	56	32	6	24
Konya	TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	30	6	-4	24
Diyarbakır	GAP Bölgesel Kalkınma Programı	63	41	-9	22
Gümüşhane	TR 90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı	54	34	17	20
Van	Doğu Anadolu Kalkınma Programı	80	60	-5	20
Samsun	TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	32	20	-6	12
Trabzon	TR 90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı	34	23	4	11
Mardin	GAP Bölgesel Kalkınma Programı	72	61	-6	11
Erzurum	TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	64	57	-4	7
Şırnak	GAP Bölgesel Kalkınma Programı	79	73	-1	6
Malatya	TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	41	36	-20	5
Batman	GAP Bölgesel Kalkınma Programı	69	65	1	4
Siirt	GAP Bölgesel Kalkınma Programı	75	71	-2	4
Adıyaman	GAP Bölgesel Kalkınma Programı	65	62	0	3
Çorum	TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	46	43	0	3
Hakkari	Doğu Anadolu Kalkınma Programı	81	78	-4	3
Ağrı	TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	76	74	4	2

Kayseri	TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzyey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	19	17	-17	2
Aydın	Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı	13	12	9	1
Bitlis	Doğu Anadolu Kalkınma Programı	73	72	6	1
Gaziantep	GAP Bölgesel Kalkınma Programı	20	19	-43	1
İzmir	Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı	3	3	0	0
Sivas	TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzyey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	53	53	0	0
Yozgat	TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzyey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	48	49	16	-1
Karaman	TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzyey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	23	24	12	-1
Balıkesir	Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı	12	13	3	-1
Giresun	TR 90 Düzyey 2 Bölgesi Kalkınma Programı	48	51	2	-3
Muğla	Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı	5	9	8	-4
Bingöl	TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzyey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	71	75	5	-4
Ardahan	TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzyey2 Bölgeleri Kalkınma Programı	77	81	-3	-4
Muş	Doğu Anadolu Kalkınma Programı	74	79	7	-5
Çankırı	TR82, TR83 ve TRA1 Düzyey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	57	63	2	-6

Edirne	Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı	20	27	-4	-7
Bayburt	TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	60	69	6	-9
Iğdır	TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	66	76	3	-10
Rize	TR 90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı	35	45	2	-10
Kars	TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	67	77	0	-10
Elazığ	TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	36	48	-23	-12
Amasya	TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	25	38	14	-13
Kilis	GAP Bölgesel Kalkınma Programı	55	70	-1	-15
Çanakkale	Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı	6	22	18	-16
Erzincan	TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	52	68	6	-16
Artvin	TR 90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı	47	66	-4	-19
Kastamonu	TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	37	58	14	-21
Sinop	TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	41	64	16	-23
Kırklareli	Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı	8	33	3	-25
Tunceli	TRA2, TR72, TR52 ve TRB1	52	80	-16	-28

	Düzyey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı				
--	--------------------------------------	--	--	--	--

Tabloya bakıldığında 81 için 2016 yılı sosyo- ekonomik gelişmişlik sıralaması 2012 yılı sıralamasına göre 49 il içerisinde 23 ilde ilerleme olmuş ve sıra atlamış, 2 il sabit kalmış ve konumunu korumuş, 24 il de ise gerileme yaşanmış ve sıra kaybetmiştir. Doğu Anadolu Kalkınma Programı'nı kapsayan illerin değişim durumu aşağıda belirtildiği gibidir;

Bitlis; 2012 yılında 73.sırada iken 2016 yılında 72. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 6 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 1 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre durumu kötüleşen il olmuştur.

Hakkari; 2012 yılında 81. Sırada iken 2016 yılında 78. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -4 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 3 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Muş; 2012 yılında 74. Sırada iken 2016 yılında 79. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 7 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 5 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu kötüleşen il olmuştur.

Van; 2012 yılında 80. Sırada iken 2016 yılında 60. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -5 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 20 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre durumu iyileşen il olmuştur.

TR82, TR83 ve TRA1 Düzyey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı'nı kapsayan illerin değişim durumu aşağıda belirtildiği gibidir;

Tokat; 2012 yılında 51. Sırada iken 2016 yılında 26. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 10 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 25 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Samsun; 2012 yılında 32. Sırada iken 2016 yılında 20. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -6 ile konum kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 12 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Erzurum; 2012 yılında 64. Sırada iken 2016 yılında 57. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -4 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 7 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Çorum; 2012 yılında 46. Sırada iken 2016 yılında 43. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 0 ile konumu değişmeyen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 3 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Çankırı; 2012 yılında 57. Sırada iken 2016 yılında 63. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 2 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 6 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu kötüleşen il olmuştur.

Bayburt; 2012 yılında 60. Sırada iken 2016 yılında 69. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 6 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 9 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu kötüleşen il olmuştur.

Amasya; 2012 yılında 25. Sırada iken 2016 yılında 38. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 14 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 13 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu kötüleşen il olmuştur.

Erzincan, 2012 yılında 52. Sırada iken 2016 yılında 68. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 6 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 16 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu kötüleşen il olmuştur.

Kastamonu; 2012 yılında 37. Sırada iken 2016 yılında 58. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 14 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 21 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu kötüleşen il olmuştur.

Sinop; 2012 yılında 41. Sırada iken 2016 yılında 64. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 16 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 23 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu kötüleşen il olmuştur.

TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı'nı kapsayan illerin değişim durumu aşağıda belirtildiği gibidir;

Konya; 2012 yılında 30. Sırada iken 2016 yılında 6. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -4 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 24 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Malatya; 2012 yılında 41. Sırada iken 2016 yılında 36. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -20 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 5 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Ağrı; 2012 yılında 76. Sırada iken 2016 yılında 74. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 4 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 2 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Kayseri; 2012 yılında 19. Sırada iken 2016 yılında 17. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -17 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 2 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Sivas; 2012 yılında 53. Sırada iken 2016 yılında yine 53. Sırada yer almıştır. 2003-2012 yılı karşılaştırması 0 iken 2012-2016 yılı karşılaştırması da 0 olarak gerçekleşmiştir. Böylece bu ilimizin durumu sabit kalmıştır.

Yozgat; 2012 yılında 48. Sırada iken 2016 yılında 49. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 16 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 1 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu kötüleşen il olmuştur.

Karaman; 2012 yılında 23. Sırada iken 2016 yılında 24. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 12 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 1 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu kötüleşen il olmuştur.

Bingöl; 2012 yılında 71. Sırada iken 2016 yılında 75. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 5 ile konum iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 4 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu kötüleşen il olmuştur.

Ardahan; 2012 yılında 77. Sırada iken 2016 yılında 81. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -3 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 4 basamak gerileyerek yine konumu kötüleşen il olarak kalmıştır.

Iğdır; 2012 yılında 66. Sırada iken 2016 yılında 76. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 3 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 10 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu kötüleşen il olmuştur.

Kars; 2012 yılında 67. Sırada iken 2016 yılında 77. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 0 yani konumu sabit kalmış iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 10 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu kötüleşen il olmuştur.

Elazığ; 2012 yılında 36. Sırada iken 2016 yılında 48. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -23 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 12 basamak gerileyerek yine konumu kötüleşen il olarak kalmıştır.

Tunceli; 2012 yılında 52. Sırada iken 2016 yılında 80. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -16 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 28 basamak gerileyerek yine konumu kötüleşen il olarak kalmıştır.

TR 90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı'nı kapsayan illerin değişim durumu aşağıda belirtildiği gibidir;

Artvin; 2012 yılında 47. Sırada iken 2016 yılında 66. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -4 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 19 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu daha da kötüleşen il olmuştur.

Giresun; 2012 yılında 48. Sırada iken 2016 yılında 51. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 2 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 3 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu kötüleşen il olmuştur.

Gümüşhane; 2012 yılında 54. Sırada iken 2016 yılında 34. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 17 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 20 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Ordu; 2012 yılında 56. Sırada iken 2016 yılında 32. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 6 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 24 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Rize; 2012 yılında 35. Sırada iken 2016 yılında 45. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 2 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 10 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu kötüleşen il olmuştur.

Trabzon; 2012 yılında 34. Sırada iken 2016 yılında 23. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 4 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 11 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konum iyileşen ile olmuştur.

Güneydoğu Anadolu Projesi(GAP) Bölgesel Kalkınma Programı'nı kapsayan illerin değişim durumu aşağıda belirtildiği gibidir;

Adıyaman; 2012 yılında 65. Sırada iken 2016 yılında 62. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 0 ile konumu sabit kalır iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 3 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Batman; 2012 yılında 69. Sırada iken 2016 yılında 65. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 1 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 4 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu daha da iyileşen il olmuştur.

Diyarbakır; 2012 yılında 63. Sırada iken 2016 yılında 41. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -9 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 22 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Gaziantep; 2012 yılında 20. Sırada iken 2016 yılında 19. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında – 43 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 1 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Kilis; 2012 yılında 55. Sırada iken 2016 yılında 70. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -1 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 15 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu kötüleşen il olmuştur.

Mardin; 2012 yılında 72. Sırada iken 2016 yılında 61. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -6 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 11 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Siirt; 2012 yılında 75. Sırada iken 2016 yılında 71. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -2 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 4 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Şanlıurfa; 2012 yılında 70. Sırada iken 2016 yılında 39. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -2 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 31 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu iyileşen il olmuştur.

Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı'nı kapsayan illerin değişim durumu aşağıda belirtildiği gibidir;

Aydın; 2012 yılında 13. Sırada iken 2016 yılında 12. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 9 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 1 basamak ilerleyerek bir önceki karşılaştırmaya gibi konumu iyileşen il olmuştur.

Balıkesir; 2012 yılında 12. Sırada iken 2016 yılında 13. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 3 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 1 basamak gerileyerek bir önceki karşılaştırmaya göre konumu kötüleşen il olmuştur.

Çanakkale; 2012 yılında 6. Sırada iken 2016 yılında 22. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 18 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 16 basamak gerileyerek konumu kötüleşen il olmuştur.

İzmir; 2012 yılında 3. Sırada iken 2016 yılında da 3. Sırada yer almıştır. Hem 2003-2012 hem 2012-2016 yılı karşılaştırmasında hiçbir ilerleme ve gerileme yaşamayarak konumu sabit kalmıştır.

Muğla; 2012 yılında 5. Sırada iken 2016 yılında 9. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 8 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 4 basamak gerileyerek konumu kötüleşen il olmuştur.

Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı'nı kapsayan illerin değişim durumu aşağıda belirtildiği gibidir;

Edirne; 2012 yılında 20. Sırada iken 2016 yılında 27. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında -4 ile konumu kötüleşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 7 basamak gerileyerek konumu daha da kötüleşen il olmuştur. (Bu ilimiz aynı zamanda Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı kapsamında da girmektedir.)

Kırklareli; 2012 yılında 8. Sırada iken 2016 yılında 33. Sıraya gelmiştir. 2003-2012 yılı karşılaştırmasında 3 ile konumu iyileşen il iken, 2012-2016 yılı karşılaştırmasında 25 basamak gerileyerek konumu kötüleşen il olmuştur.

SONUÇ

Avrupa Birliği birçok ülkenin içinde bulunduğu üye ülkelerden oluşmaktadır. Bu doğrultuda farklı kültürler ve gelenekler topluluğunu da oluşturmaktadır. Hem üye ülkeler hem üye olmayan ülkeler arasında toplumsal ve ekonomik farklılıklar vardır. Bölgesel kalkınma politikalarının da asıl amacı bu farklılıkları en aza indirerek, farklı bölgelerin rekabet edilebilirliğini arttırmak, işsizliği azaltmak kişilerin refah seviyelerini daha yukarıya taşımaktır.

Türkiye’de de bölgeler arası büyük farklılıklar bulunmaktadır. Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan itibaren sanayileşmeye çalışılmış 1960’larda planlı döneme geçilmiş bu dönemde BYKP’ları ile bölgesel kalkınmaya yönelik etkin çalışmalar yapılmıştır. Ancak istenilen seviyede farklılıkları gidermede başarılı olunmamıştır. 1999’da Helsinki kararları ile bölgesel kalkınma politikalarında AB etkisini arttırmaya başlamıştır. 2002 yılında İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması uygulamasına geçilmiş ve bölgeler Düzey1, Düzey2, Düzey3 olarak sınıflandırılmıştır.

Türkiye’de BKA’ları kurulmuştur. BKA’ları ile özel sektör, kamu, üniversite, STK’lar iş birliği ile bölgesel kalkınmada tüm etki eden ve paydaşlar ile bölgenin gelişmesine katkı sunulması amaçlanmıştır. Farklı özelliklere sahip bu bölgeler için farklı kalkınma politikaları ve kalkınma projeleri hazırlanmaktadır. Projeler hazırlanırken ajanslar aracılığı ile projelere danışmanlık ve eğitim hizmetleri verilmektedir. Türkiye’de hazırlanan kalkınma planlarında hedefleri gerçekleştirecek düzeyde olmamıştır.

Bu çalışmada, Türkiye’deki az gelişmiş bölgeleri belirlemek için 81 ilde ait 38 adet sosyo-ekonomik değişken kullanılarak 2016 yılı illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasını hesaplamaya çalışılmıştır. Analiz yöntemi olarak FA yöntemi kullanılmıştır. 81 ilden %29.6 (24 tanesi) başarılı, %70.4 (57 tanesi) başarısız olarak sınıflanmıştır. Yapılan bu sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında en gelişmiş ilk on il sırasıyla İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Bursa, Konya, Kocaeli, Mersin, Muğla, Adana iken; en son yer alan on il sondan başa doğru sırası ile Ardahan, Tunceli, Muş, Hakkari, Kars, Iğdır, Bingöl, Ağrı, Şırnak ve Bitlis’dir. 2016 sıralamasında 2012 sıralamasına göre 31 il de sıra ilerlemesi olmuş, 44 il sıra kaybetmiş ve 6 il de konumu değişmemiş sabit kalmıştır.

Doğu Anadolu Kalkınma Programını kapsayan illere baktığımızda, Bitlis ve Muş illerinin durumunun kötüleştiğini; Hakkari ve Van ilinin ise durumunun iyileştiğini görmekteyiz. TR82, TR83 ve TRA1 Düzey2 Bölgelerini Kapsayan illere baktığımızda, Tokat, Samsun, Erzurum, Çorum illerinin durumu iyileşen; Çankırı, Bayburt, Amasya, Erzincan, Kastamonu, Sinop illerinin konumu kötüleşen olmuştur. TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey2 Bölgelerini kapsayan illere baktığımızda, Konya, Malatya, Ağrı, Kayseri konumu iyileşen; Sivas konumu sabit kalan; Yozgat, Karaman, Bingöl, Ardahan, Iğdır, Kars, Elazığ, Tunceli illeri konumu kötüleşen iller olmuştur. TR90 Düzey2 bölgesini kapsayan illere baktığımızda, Artvin, Giresun, Rize konumu kötüleşen iller iken; Gümüşhane, Ordu, Trabzon konumu iyileşen iller oluştur. Güneydoğu Anadolu Projesi kalkınma programı kapsayan illere baktığımızda, Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt, Şanlıurfa konumu iyileşen iller iken; bir tek Kiliz konumu kötüleşen il olmuştur. Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği programını kapsayan illere baktığımızda, bir tek Aydın ilinin konumu iyileşen iken; Balıkesir, Çanakkale, Muğla illeri konumu kötüleşen olmuş ve İzmir ilinin konumu sabit kalmıştır. Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi işbirliği programını kapsayan illere baktığımızda, Edirne ve Kırklareli illerinin konumu kötüleşen iller olmuştur.

Sonuç olarak; özel sektör- devlet işbirliği daha fazla artırılarak bölgesel kalkınmaya destek verilmeli, AB’den gelen yardımlar Türkiye’de daha alt kademelere ayrılması ve sonuçların

denetlenmesi, AB’nin yapmış olduğu yardımları halka aktaracak devlete bağlı birimlerin kurulması gerekmektedir.

REFERENCES

- Sevinç, Haktan (2011). Bölgesel kalkınma sorunsalı: Türkiye’de uygulanan bölgesel kalkınma politikaları, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi,(6:2).
- Malecki,J.E.(1991).Technology and Economic Development, Longman Group UK Ltd. ,p.25.
- Kaya, Ayşe (2009). Türkiye’de Bölgesel Net Mali Yansıma, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2009-395, Ankara, s.7.
- Bahar, O. (2007). Bölgesel Kalkınmada Turizm Sektörünün Ekonomik Açından Yeri ve Önemi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 19,ss.1-19,s.10.
- Ildırrar, Mustafa, (2004). Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri, Nobel Yayın, Ankara, s.7-8.
- Songül Ümran, ESLEMİAN Seyedhadi, EREN Miraç (2013). Türkiye’de İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Düzey2 Bölgelerinin Ekonomik Etkinliklerinin VZA Yöntemi ile Belirlenmesi ve Tobit Model Uygulaması, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 11,Sayı 21, s.77,ss.75-99.
- Çamur, Kübra Cihangir, GÜMÜŞ Özge, (2005). İstatistiki Bölge Birimleri (NUTS Sistemi)” Bölge Kalkınma Ajansları Nedir? Ne Değildir?,Paragraf Yayınevi, Ankara, s.154.
- Erçin, Erhan (2004). Avrupa Birliği’nin Bölgesel Politikası, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, s.28.
- Koç, T.,(2004).Küreselleşme ve Türkiye Basımında Avrupa Birliğine Adaylık Süresi, Naturel Yayıncılık, Ankara, s.20-78.
- Bozdoğan, Mine Nur (2008). Bölgesel Kalkınmanın Sağlanmasına Yönelik Vergi Özendirme Önlemlerinin Türkiye Açısından incelenmesi ve Etkinliğinin Analizi, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Ankara, s.6,7
- Akiş, E., (2012). Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Yaklaşımındaki Gelişmeler ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, İstanbul Üniversitesi Dergisi.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2013). Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Müdürlüğü, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2014-2023 Daha Dengeli, Topyekûn Kalkınma, s.41.
- Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı 2016 Yılı Programı, http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/16070/2016_Program%C4%B1.pdf
- Dinçer, B., ÖZASLAN, M. ve TAVASOĞLU. T.(2003). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT Yayını, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Yayın No DPT.2671., 2003,Ankara, s.9-13 , s.257.
- DPT, (1996). İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması.
- Büyüköztürk, Şener (2018).Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı,s.154